

ELDAR CƏFƏROV
Bakı Dövlət Universitetinin
Beynəlxalq münasibətlər kafedrasının doktorantı
e-mail: ejafarli@yahoo.com

ABŞ-İN TÜRKİYƏ-İSRAIL MÜNASİBƏTLƏRİNİN NİZAMLANMASINDA ROLU

Açar sözlər: Türkiyə Cümhuriyyəti, İsrail, Yaxın Şərq, ABŞ-ın xarici siyasəti.

Ключевые слова: Турецкая Республика, Израиль, Средний Восток, Внешняя Политика

Key words: Republic of Turkey, Israel, the Middle East, U.S. foreign policy.

1990-cı illərin əvvəllərində Soyuq müharibənin başa çatmasından sonra Türkiyə xarici siyasətindəki ən mühüm dəyişikliklərdən biri də özünü Türkiyə-İsrail münasibətlərində göstərmiş və iki ölkə əlaqələri böyük irəliləyişlər əldə etmişdir. Tarixi baxımdan yanaşdıqda soyuq müharibə dövründəki Türkiyə-İsrail əlaqələrinin “məsafəli” olduğunu demək mümkündür. Buna baxmayaraq, Türkiyə hökuməti İsrail dövlətini 14 may 1948-ci ildə rəsmi elan olunmağından təqribən 10 ay sonra, 28 mart 1949-cu ildə ilk müsəlman ölkə olaraq bu dövləti tanımış və arxasıya ölkədəki yəhudilərin İsrailə köçməyinə icazə də vermişdi. [1, s166]. Türkiyənin müsəlman ölkələri ilə arasının dəyməsinə yol açan bu hadisənin əsasında Türkiyənin soyuq müharibənin sürətləndiyi bu dövrdə Qərb bloku tərkibində yer almağı istəyi dayanır. Bundan əlavə, soyuq müharibə dövründə NATO üzvü və ABŞ-ın müttəfiqi kimi Türkiyə İsrailə Yaxın Şərqdə müəyyən dərəcədə əməkdaşlıq etmişdir.

Lakin 1963-1964-cü illərdə Kipr problemi ilə əlaqədar beynəlxalq aləmdə yalnızlıq hiss etdikdə və xüsusilə BMT-dəki səsvermələrdə sadəcə bir neçə səsə dəstəkləndikdə Türkiyə xarici siyasətini bir neçə istiqamətdə gözdən keçirməyə qərar verir. 1967-ci ildə ərəb dünyası ilə İsrail arasında “Altıgünlük müharibə” zamanı Türkiyə neytrallığını elan etsə də, ərəb dövlətlərini dəstəkləyən siyasət yeridir. [2, s27-59]

Ancaq daha sonrakı proseslər yenidən Türkiyə-İsrail münasibətlərinin yaxşılaşması istiqamətində gedib. Bunun əsas səbəblərindən biri, terrorçuluğa qarşı məlumat mübadiləsi və əməkdaşlıq olmuşdur. Xüsusilə, Fələstin Azadlıq Təşkilatının nəzarəti və texniki dəstəyi ilə Türkiyə dövlətinə qarşı silahlı mübarizə aparən erməni və kürd terror qruplarının Livanda təlim keçmələri problemə çevrilmişdir. Türkiyə-İsrail münasibətlərinə təkan verən amillərdən biri də ABŞ-dakı erməni lobbisinin fəaliyyətləri qarşısında yəhudi lobbisinin dəstəyinə duyulan ehtiyac olmuşdur.

Başqa bir məqam isə 1979-cu ildə İranda baş verən “İslam inqilabı”ydı. İnqilabdan əvvəl ABŞ “ikiayaqlılıq siyasəti”nə görə şahın idarə etdiyi İrana və Səudiyyə Ərəbistanına söykənən bir strategiya ilə Yaxın Şərqdə fəaliyyətini təmin etməyə, İsrailin mövqeyini və təhlükəsizliyini qorumağa çalışırdı. “İslam inqilabı”ndan sonra nəzarətdən çıxan İranın yerinə ABŞ yeni bir müsəlman ölkəyə ehtiyac duydu və bu “boşluğu” Yaxın Şərqdə kifayət qədər imkana və tarixi dərinliyə malik, eyni zamanda NATO üzvü olan Türkiyə ilə doldurmağa qərar verdi. Bu zaman xüsusilə hərbi əlaqələrə diqqət yetirildi və bu, Türkiyənin ABŞ-ın sahib olduğu, ancaq ikinci ölkələrə vermədiyi hərbi texnologiyaları İsrail kanalı ilə əldə etmək imkanındı.

Türkiyə ilə İsrail arasında 1990-cı illərə qədər hərbi, iqtisadi və siyasi əlaqələr olsa da, münasibətlərin strateji əməkdaşlıq xarakterinə (ya da adlandırılmasına) qalxması soyuq müharibənin başa çatmasının beynəlxalq sistem, körfəz müharibəsinin isə Yaxın Şərqi regional sistemi üzərindəki təsiriylə baş vermişdir. Bu təsir xüsusilə 1990-cı illərin ortalarında iki ölkənin ortaq təhdidlərə tuş gəlməsinə (ya da elə qavranmasına) səbəb oldu. Soyuq müharibədən sonrakı beynəlxalq şərait, PKK terroru, təhlükəsizlik faktoru və ABŞ-ın önəmli rolu bu iki dövləti bir-birinə yaxınlaşdırdı.

Bu dövrlərdə Türkiyə-İsrail münasibətlərinin yaxınlaşmağı Körfəz böhranının başlamağına təsadüf edir. 1990-cı ildə baş verən müharibə iki ölkənin eyni cəbhədə yer almağını da bərabərində gətirdi. ABŞ 1991-ci ilin sonlarından etibarən Fələstin problemi ilə əlaqədar sülh prosesinin başlamağının arxasından Orta Şərqdə Qərb tipli ölkələr olaraq gördüyü Türkiyə ilə İsrail arasında siyasi və hərbi əməkdaşlığın inkişafının zəruri olduğu düşüncəsində olmuşdur. Soyuq müharibədən sonra iki ölkə arasında münasibətlərin inkişafında ABŞ katalizator rolunu oynamışdır.

İstənilən münasibətlər kimi beynəlxalq münasibətlərdə də yaxınlaşmalar müəyyən bir hadisənin təsiri ilə başlayır və şərait uyğun olarsa, davam edir. İsrail-Türkiyə arasındakı münasibətlərin yaxınlaşmağına da səbəb olan başlanğıc hadisə 1992-ci il aprel ayında İsrail dövlət başçısı C. Herzogun İspaniyadan sürgün edilən yəhudilərin Osmanlı dövlətinə köçünün 500 illiyi münasibətilə İstanbula gəlməyi oldu. [3, s55] Bunun arxasınca isə Turizm naziri A.Ateş İsrailə getdi və bu səfər əsnasında turizm fəaliyyətinin inkişaf etdirilməyi barədə iki ölkə arasında anlaşma imzalandı.

Hərbi sahədə daha əhatəli anlaşma isə 23 fevral 1996-cı ildə imzalanan Hərbi təlim və Əməkdaşlıq anlaşması oldu. [4, s80-81] Bu anlaşmalar çərçivəsində iki ölkə arasında hərbi tədbirlər keçirilməsi, hərbi sursat istehsalı və təmiri ilə, pilotların təlimində hava sahələrinin istifadəsi mövzularında razılaşma əldə olunmuşdur. Bu dövlətlər anlaşmanın ifadə edildiyindən daha çoxunu əhatə etdiyini və bunun özlərinə qarşı bir müdafiə anlaşması olduğunu iddia etmişdilər. [7, s138] Bu sazişlə yaranan Türk-İsrail-ABŞ oxu Türk hava sahəsini İsrail nəqliyyatına açır və beləliklə, İsrail Orta Şərqdəki bir çox ölkədə, xüsusilə Türkiyənin qonşuları Suriya, İran və İraqda kəşfiyyat işləri aparmaq imkanı əldə edirdi.

1996-cı il mart ayında prezident S.Dəmirəl Qüdsə gedərək İsraili ziyarət edən ilk Türk prezidenti olmuşdur. Bu səfər əsnasında iki ölkə arasında sərbəst ticarət anlaşması və bəzi əlavə protokollar imzalanmışdır.

1997-ci ildə Türkiyə prezidentinin təsdiqindən sonra F-4E təyyarə şirkəti IAI proqram Phantom-2000 modernizasiyası üçün 670 mln dollar dəyərində müqavilə də imzalandı. [8, s30] Həmin ilin yanvarında İsrailə Yunanıstan arasında da saziş imzalanır ki, buna əsasən 39 yunan F-4E təyyarəsi İsrail şirkəti "Elbrit" tərəfindən müasirləşdirilməli idi. [9, s35] 1998-ci ildə Türkiyə, İsrail və ABŞ dəniz qüvvələrinin Aralıq dənizində ortaq təlim keçirmələri mühüm hadisə oldu. Bu, ABŞ-ın da dəstəyi ilə Türkiyə-İsrail yaxınlaşmasının pik nöqtəsini təşkil etmişdir. Türkiyə əslində İsrail-ABŞ oxu ilə qurduğu bu əlaqə sayəsində özünün təhlükəsizlik problemini həll etməyi və Avropada məruz qaldığı təkliyi tarazlamağı düşünürdü. Xüsusilə də, PKK probleminin ABŞ və İsrailin dəstəyi olmadan həll edilməyəcəyinə inanırdı.

2000-ci illərdən Türkiyə-İsrail münasibətləri başqa məcraya yönəlir. 2001-ci ilin aprel ayında Türkiyə və İsrail donanmaları Aralıq dənizində ortaq təlimlər keçirtmiş, eyni günlərdə Konyada da "Anadolu Qartalı" şərti adı altında hava təlimləri keçirilmişdir. Hərbi

münasibətlərdəki yeganə geriləmə 10-23 oktyabr 2009-cu il tarixində Türkiyədə həyata keçirilən Anadolu Qartalı təliminə İsrailin qatılmamağı oldu.

ABŞ-ın İraqı işğalı, Yaxın Şərqdəki tarazlıqları kökündən dəyişdirdi. Bu prosesdə Türkiyə və İsrail fərqli “cəbhələrdə” yer aldılar. Türkiyə, İraqın parçalanmasına qarşı çıxaraq regional status-kvonu müdafiə edərkən İsrail Buş hakimiyyətinin İraqa müdaxiləsindən sonra Suriya və İrana istiqamətlənmiş radikal siyasətinin ən əhəmiyyətli müdafiəçisi oldu. Bundan əlavə, İraqın şimalında yeni bir dövlət qurulması planı İran, Suriya və Türkiyəni bir-birinə yaxınlaşdırarkən Ankarada İsrailə bağlı şübhələri dərinləşdirdi.

Türkiyənin yeni xarici siyasətinin ən mühüm hədəflərindən biri, bəlkə də ən önəmlisi Orta Şərq bölgəsidir. ABŞ və İsrailin bölgədəki vəziyyəti, İraqdakı durum, İranın artan təsiri, Misirin azalan təsiri Türkiyənin Orta Şərqdə fəal rol almasına geniş imkan yaratmaqdadır. Mövcud bölgə şərtlərində ABŞ və İsrail də bu prosesə uzun müddətli strateji maraqları baxımından müsbət yanaşır. Bu yenidən formalaşdırma prosesində İsrailə münasibətlər və Fələstin məsələsi Türkiyə xarici siyasətinin bölgədə mühüm önəm verdiyi 4 vacib mövzudan hansı ki, digərləri - “Kürd məsələsi”, İraqa ABŞ müdaxiləsi və İranın nüvə proqramıdır, biridir.

Üstəlik, Türkiyənin Yaxın Şərqdəki “yumşaq gücü”nün artırılması təşəbbüslərində İsrailin əhəmiyyətli rol oynama potensialına sahib olmasına baxmayaraq, bundan istifadə edilə bilməməsi xəyal qırıklığı yaratmışdır. Məsələn, Türkiyənin vasitəçilik etdiyi İsrail-Suriya münasibətləri ilə bağlı prosesin uğursuz başa çatması, Fələstin probleminin həlli ilə bağlı daim mənfi gedişat və İsrailin sadə insanların öldürülməsinə səbəb olan hərbi əməliyyatlarını davam etdirməsi kimi amillər Türkiyənin İsrailə etiraz reaksiyanın artmasına səbəb olmuşdur. Xüsusilə İsrailin 2008-ci ilin sonunda Qəzzada həyata keçirdiyi əməliyyatlar Türkiyədə böyük etiraz dalğası yaratmışdı.

2008-ci ildə isə Türkiyə Ərəb ölkələri ilə İsrail arasında vasitəçilik rolunu öz öhdəsinə götürür. 2008-ci ilin sonlarında bu görüşlərin nəticə verməyi gözlənilirdi, lakin dekabr ayında gözlənilmədən İsrail-Qəzza qarşıdurması yaşandı və danışıqlar dayandırıldı. İsrailin Türkiyə vasitəsi ilə davam edən danışıqları gözlənilmədən dayandırması və Qəzza bölgəsini bombalaması nəticəsində təqribən 1300 fələstinli mülki vətəndaşın həyatını itirməsi Türkiyə-İsrail münasibətlərinə olduqca mənfi təsir göstərdi. [s3, 58]

Belə bir atmosferin mövcudluğu şəraitində 2009-cu ilin 30 yanvar tarixində İsveçrənin Davos şəhərində toplanan Dünya İqtisadi Forumu zamanı İsrail dövlət başçısı Ş.Perez ilə Türkiyə Baş Naziri R.T.Ərdoğan arasında dünyanın gözləri qarşısında sərt bir qarşıdurma baş verdi. Ərdoğanın Forumu tərk etməsi ilə nəticələnən bu qarşıdurmadan sonra Türkiyə-İsrail münasibətlərində çox ciddi bir gərginlik yaşandı.

Forumda İsrail prezidenti Ş.Perezin diplomatik sərhədləri keçən sərt ittihamlarına hədəf olan Baş Nazir R.T. Ərdoğan özü danışarkən toplantının moderatorunun qoluna toxunaraq maneə olmasına etiraz əlaməti kimi ingilis dilində bilmədiyi halda təkrarladığı “one minute” sözləri ilə gündəmə gəldi. Qoluna toxunma ilə mane olma hadisəsinin davam etməyi ilə birgə, Ərdoğan moderatorun qolunu itələmiş və “bir də Davosa gəlmərəm” deyərək toplantını tərk etmişdir. (10)

Münasibətlərdə yaşanan gərgin anlardan biri də “alçaq kreslo” hadisəsi ilə əlaqədar baş verdi. İsrail Xarici İşlər Nazirinin müavini D.Ayalon “Kurtlar Vadisi Pusu” serialında İsrail agentlərinin uşaq oğrusu kimi göstərilməyinə etiraz əlaməti olaraq Türkiyənin İsraildəki səfiri O.Çelikkolu 11 yanvar 2010-cu ildə İsrail Parlamenti- Knessetə çağıraraq, kameralar qarşısında ivrit dilində “bizim yüksək, onun daha alçaq bir kreslodə oturduğuna, stolda təkcə

İsrail bayrağının olduğuna və bizim gülümsəmədiyimizə diqqətinizi çəkmək istəyirəm” demişdir. Bu görüşün növbəti günü hadisənin İsrail qəzetlərində yer almağı Ankara ilə Təl-Əviv arasında diplomatik böhrana səbəb oldu. İsrailin Ankara səfiri G.Levy Xarici İşlər Nazirliyinə çağırılır, ona İsraildən üzr və izahat gözlənilməli çatdırılır. Gözlənilən üzr və izahatın gəlməyəcəyi halda isə Türkiyənin səfirini geri çağırmaq məsələsi də nəzərdə tutulurdu.

2009-cu ildəki bu böhranlar ABŞ-dakı Yəhudi lobbisinin Türkiyəyə qarşı münasibətlərini də sərtləşdirdi. R.T. Ərdoğanın İsrailə qarşı istifadə etdiyi sərt dili tənqid edən 5 vacib Yəhudi quruluşu Türkiyə Baş Nazirini anti-semitizmə dəstək olan açıqlamalar həyata keçirməməyə çağırıldı və bundan sonra “erməni soyqırımını” layihələrində dəstək olmayacaqları siqnalını ötürdülər. [5, s447]

31 may 2010-cu il tarixində İsrail sularından 72 mil uzaqlıqdakı 6 humanitar yardım gəmisinə İsrail Silahlı Qüvvələrinin güc tətbiqindən istifadə edərək müdaxiləsi nəticəsində biri amerikalı vətəndaşı olan 9 türkün ölümü ilə nəticələnən hadisə münasibətlərin ziddiyyətinin ən pik nöqtəsi oldu. Qəzza bölgəsinə humanitar yardım məqsədi ilə yola çıxan gəmilərə İsrail tərəfindən həyata keçirilən bu müdaxilə 1 iyun 2010-cu ildə Türkiyə tərəfindən BMT TŞ-nin müzakirəsinə aparıldı. Lakin burdakı dəyərləndirmələrin sonunda rəsmi qərar çıxarılmadı.

Mavi Mərmərə hadisəsi isə bir müddətdir uğursuz alınan Türkiyə-İsrail münasibətlərini daha da çıxılmaz vəziyyətə salaraq dərin böhran nöqtəsinə çatdırdı. 2009-cu il ərzində “one minute” hadisəsi ilə pozulmağa başlayan, arxasıya “alçaq kreslo böhranı” ilə böyüyən Türkiyə-İsrail krizi Mavi Mərmərə olayından sonra daha da dərinləşdi. Hadisə zamanı Türkiyə İsrailin gəmilərə hücumunu quldurluq kimi dəyərləndirir, İsrail isə Türkiyənin Mavi Mərmərə humanitar yardımına istiqamətlənən mövqeyini “terror təşkilatına dəstək” kimi qiymətləndirmişdir.

Bu hadisələr Türkiyə-ABŞ münasibətlərinə də ciddi şəkildə təsir etmiş oldu, lakin ABŞ-ın Türkiyəni tamamilə haqsız hesab etdiyini də demək düzgün deyil. Çünki həm Türkiyənin Qəzza problemi ilə bağlı siyasəti BMT TŞ-nin, xüsusilə, 1860 sayılı qərarına uyğun bir addım idi, həm də Mavi Mərmərəyə edilən İsrail hücumu beynəlxalq açıq dəniz sahəsində həyata keçirildiyi üçün beynəlxalq hüquqa zidd bir addım idi. [6, s286] Digər tərəfdən, Türkiyənin Fələstin probleminin həlli ilə bağlı irəli sürdüyü siyasət ABŞ-ın siyasəti ilə böyük həcmdə üst-üsdə düşürdü. Belə ki, hər iki tərəf də Fələstində iki dövlətli həll variantını müdafiə edirdi və bu proyektin həyata keçirilməyi üçün Qəzza bölgəsi işğaldan azad edilməli idi. Bunun təmin edilməyi üçün isə, BMT TŞ-nin 1860 sayılı qərarında nəzərdə tutulduğu kimi İsrailin Qəzza mühasirəsini və embarqosunu sona çatdırması və bölgəyə humanitar yardımların göndərilməyi sahəsindəki maneələrin aradan qaldırılmağı lazım gəlirdi. Bu cəhətdən Türkiyənin Mavi Mərmərə siyasəti ABŞ-da, xüsusilə, Obama tərəfindəkilərdə böyük bir reaksiyaya səbəb olmadı.

2013-cü ilin mart ayında İsrail prezidenti B.Netanyahu Mavi Mərmərə hadisələri səbəbi ilə telefon danışıqı vasitəsi ilə Türkiyədən üzr istədiyini açıqladı. O, Mavi Mərmərə hadisəsinin münasibətləri pozduğu üçün heyfsləndiyini dilə gətirdi. Baş Nazir Ərdoğan isə üzrü qəbul etdi. İsrail tərəfi hadisədə ölənlərin ailələrinə təzminat verməyi də qəbul etdiyini bildirdi. Həmin ildə Türkiyə üzrə baxmayaraq İsrailin Qəzza mühasirəsinin qəbuledilməz olduğunu dilə gətirərək 13 aprel 2013-də təşkil olunan, 6 ərəb ölkəsi və İsrailin də iştiraka hazır olduğu Aralıq dənizi NATO forumuna qatılmadı. Bu hadisə Ankaranın İsrail ilə diplomatik əlaqələrin normallaşmasına istəklili olmaqla birgə Fələstin xalqının İsrailin qəddar

münasibətinə məruz qalması səbəbindən əsil təzyiq nöqtəsindən geri addım atmadığını göstərməkdədir.

ABŞ prezidenti Obamanın müdaxiləsi ilə İsrailin üzr istəməyi Türkiyə-İsrail münasibətlərinin normallaşma məcrasına girməyinin başlanğıcını qoymuşdu. Lakin 2014-cü il iyunun 24-də İsrailin ikinci katibinin ölkəsinin müstəqillik günü ilə əlaqədar verdiyi ziyafətdə Ankaradan heç bir rəsminin iştirak etməməyi diqqət çəkdi. Bu hadisə üzr istənməyinin üstündən 1 ildən çox keçməyinə baxmayaraq, Türkiyə ilə İsrail arasındakı əlaqələrin normallaşma mərhələsinin hələ də tamamlanmadığını göstərmiş oldu.

Sonda isə demək mümkündür ki, Türkiyə ilə İsrail arasındakı son dövrlərdə yaşanan münasibətlərin gələcəyinə mənfi təsir edən hadisələrə baxmayaraq onların böyük müttəfiqlik tarixi vardır. İsrailin müstəqilliyini ilk tanıyan müsəlman dövlətin Türkiyə olması və İsrailin isə Türkiyənin Avropa Birliyinə daxil olma istəyinin arxasında dayanmağı iki ölkə münasibətlərinin əməkdaşlıq səviyyəsinin möhkəmliyindən xəbər verirdi. Lakin Ərdoğan hökumətinin Yaxın Şərqdə liderə çevrilmək, Ərəb dövlətləri ilə orta səviyyədə olan münasibətləri yüksəltmək kimi istəklərini həyata keçirmək uğrunda konflikt axtarışı sonda iki dövlət arasında yaşanan kəskin qarşıdurma və böhran vəziyyətinə gətirib çıxardı. Bu konfliktin fonunda isə Türkiyənin Ərəb ölkələri arasında nüfuzu sürətli yüksəlişə keçdi, bu isə İsrail-Ərəb dünyası arasında uzunmüddətli müharibələr nəticəsində iki tərəfin "sıfır məbləqli oyun"un tərəflərinə çevrilməyi ilə bağlı idi. Bu baxımdan Türkiyənin İsrailə münasibətləri siyasi taktika kimi nəzərdən keçirilə bilər. 2009-cu ildən baş verən qalmaqallı qarşıdurmalar Türkiyə ictimaiyyətinin gözündə siyasi hakimiyyətin rolunun yüksəldilməsini təmin etmişdir. Tarixi faktlar göstərir ki, hakimiyyətin atdığı ən radikal addımlar kütlə arasında onun tərəfdarlarının sayının da artmağına səbəb olur. Bu isə cəmiyyətin qütbləşməsinə gətirib çıxarır. Türkiyə-İsrail münasibətlərinin gələcəkdə necə bir yol izləyəcəyi isə ölkələrin mövcud problemlərin həlli, diplomatik üslubiyyətə daha diqqətli yanaşma və aralarındakı əməkdaşlıq potensialını davam etdirmək qabiliyyətlərindən asılıdır.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

- 1) Abbasova A.Z. Türkiyə-İsrail münasibətlərini tarixi və ABŞ// Bakı Universitetinin Xəbərləri, N2, 2013 s. 163-168
- 2) F. Sönmezoglu - II. Dünya Savaşı'ndan günümüze Türk dış politikası. İstanbul 2006, 840 səh.
- 3) M.E. Yılmaz – Soğuk savaş sonrası dönemde Türkiye-İsrail ilişkileri, Akademik ORTA DOĞU, Sayı 2, 2010
- 4) Hüseyin Aykol, Ortadoğu Denkleminde Türkiye-İsrail İlişkileri, İstanbul 1998, 103 s.
- 5) B.Oran – Türk dış politikası III cilt: 2001-2012. İstanbul 885 s.
- 6) Türk dış politikası yıllığı 2010, SETA yayınları XIV.
- 7) O. Bengio - Changing relations: Turkish-İsraeli-Arab Triangle, 2000
- 8) Алексеев А. Сотрудничество Турции и Израиля в укреплении национальных ВВС // Зарубежное военное обозрение, N.4, 1997, с.623
- 9) Основные текущие программы модернизации самолетов вооруженных сил зарубежных стран // Зарубежное военное обозрение, N.5, 1999, с. 618
- 10) <http://blog.milliyet.com.tr/yilin-olayi--one-minute-/Blog/?BlogNo=221300>

ЭЛЬДАР ДЖАФАРОВ*Докторант кафедры «Международные отношения»
Бакинского Государственного Университета*

Турецко-Израильские отношения являются одной из главных тем во внешней политике двух стран, с точки зрения системы международных отношений. Эти отношения важны не только для этих двух стран, но также результаты отношений важны для США, значительных сил в мире и других стран региона. Как известно, Турция и Израиль являются государствами-лидерами в регионе, и если произойдет любой инцидент, это будет влиять на двусторонние отношения. В настоящее время влияние США на Ближнем Востоке, заключается в том, что самыми близкими союзниками являются Турция и Израиль. Конфликт между Турцией и Израилем может противоречить внешней политики США. Поэтому, США пытается решить эти противоречия.

Таким образом, история Турецко-Израильских отношений, направление геостратегических интересов США на Ближнем Востоке были отмечены в этой статье.

ELDAR JAFAROV*The PhD candidate of the department of
“International Relations” of Baku State University*

Turkish-Israeli relations is one of the main themes in foreign policy of the two countries, in terms of the system of international relations. These relations are not only important for these two countries, but also the results of the relations are important for United States, significant forces in the world and the other countries of region. As known, Turkey and Israeli are leader states in the region and if any incident becomes, it will be influence to bilateral relations. Currently, the effects of the US is that in the Middle East, the US is the closest ally of Turkey and Israeli. The conflict between Turkey and Israel can be opposite to US foreign policy. Therefore, the US is trying to solve these contradictions.

Thus, the history of Turkey-Israeli relations, the directions of the USA's geostrategic interests in the Middle East were noted in this article.

Rəyçilər: s.e.n. A.Güləliyeva, t.e.d. M.Fətəliyev

BDU-nun Beynəlxalq münasibətlər kafedrasının 10 sentyabr 2014-cü il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №1).